

Alema Zahirović

Nejra Serdarević

KULTURA ČITANJA I NEKULTURA SLUŠANJA

Sažetak

Razvoj novih tehnologija zaokupio je vrijeme svih generacija (u jednakoj mjeri i mladih i starih). Kultura čitanja se gubi, a svaki pojedinac današnjeg društva, postaje na neki način „rob“ medija (televizije/interneta). Masovni mediji preuzimaju veliki dio uloga koje su pripadale kulturnim institucijama. Budući da je granice između stvarnoga i izmišljenoga teško odrediti, dijete koje je izloženo utjecaju masovnih medija treba razlučiti u koju će od te dvije stvarnosti više vjerovati. Nažalost, najmlađe generacije gube naviku čitanja, uslijed nedovoljnog edukovanja i informisanja o značaju i koristi čitanja, a tome doprinosi i pogrešan (gotovo koban) izbor slušanja aktuelnih, savremenijih sadržaja, koje upravo nameću mediji. Umjesto da konzumiraju kvalitetne sadržaje, koji imaju kako obrazovnu tako i kulturnu vrijednost, danas na formiranje pojedinca kao ličnosti i pri stvaranju njegovog identiteta utječu raznorazni sadržaji, često trivijalni i prolazni. Cilj rada jeste da ukaže na ono što konzumiramo, pod hipotezom da je pravilan odabir sadržaja (koji se čita ili sluša) veoma važan za odgoj djece, kao i za kvalitetniji život odraslih.

Glavne riječi: knjiga, kultura, mediji, čitanje, slušanje, društvo

Uvod

Sama riječ kultura ima više značenja i koristi se u okviru različitih disciplina. Budući da se radi o kompleksnom pojmu, te da se koristi u različitim kontekstima, kao npr. da se definiše *način* ophođenja cijeloga društva ili samo jednoga njegovog segmenta, možemo govoriti o različitim *kulturama/načinima*, tako imamo npr. kulturu odijevanja, kulturu govora, kulturu čitanja ili kulturu slušanja. Ovaj rad fokusirat će se na kulturu čitanja i kulturu slušanja s pokušajem odgovora kako one funkcioniraju, kako se primjenjuju i njeguju u savremenom bosanskohercegovačkom društvu.

Danas je sve manje prisutna kultura čitanja kao i potreba za slušanjem, tj. knjiga nema prostor koji joj zaslužen pripada, a slušanje visoke inspirirajuće muzike zamijenjena je trivijalnim turbo-folk zvucima što dovodi u pitanje nivo ove dvije kulture odnosno način njihovoga upražnjavanja. Djeca, ali i oni stariji sve više pisane izvore mijenjaju za digitalne ili sadržaje koji se plasiraju putem različitih medija, a ti mediji nameću i ono što se sluša. Budući da ljudi usvajaju društvene vrijednosti koje im se serviraju putem masovnih medija, upitno je koliko zapravo i da li uopće kritički pristupaju sadržajima koje prate i koji ponekad nesvjesno oblikuju svijest, mijenjaju stavove ili način razmišljanja posebno kod mlađe populacije. Zapravo je dolaskom novih medija, kultura čitanja na neki način zapostavljena, a kultura slušanja ugrožena. No, po mišljenju mnogih stručnjaka iz relevantnih oblasti (kao što su sociologija, psihologija, filozofija), potrebno je izvući vrijednosti iz tradicionalnih načina spoznavanja: "Knjiga je stoljećima bila 'izvor znanja i razumijevanja', odnosno cjelokupna šuma

iskustva, znanja, razumijevanja i umijeća što se mogu koristiti u rješavanju problema i izvršavanju zadaća."¹ Dakle, postavlja se pitanje da li je novo vrijeme donijelo sa sobom potrebu za nešto drugačijim čitalačkim iskustvom u odnosu na ono tradicionalno na koje je civilizacija navikla?

Kultura čitanja polazi od niza individualnih i društvenih faktora, koji proizlaze iz kulturne tradicije neke sredine. Tako, svrha i cilj ovoga istraživanja jeste da odgovori na pitanje šta pojedince ali i ukupno društvo danas zanima, šta čita(ju), te koliko je zapravo čitanje od „malih nogu“ važno za pravilan rast i razvoj pojedinca. S time u vezi jeste i pitanje šta danas generacije slušaju te koliko ukus i odabir pravih vrijednosti (podizanje na veći nivo kulture čitanja, odnosno kulture slušanja) može poboljšati društvo u cjelini.

Knjige i kultura čitanja

Knjige su uvijek predstavljale osnovno sredstvo za učenje, prikupljanje informacija i znanja, ali su služile i za razonodu. Upravo iz tog razloga veoma je važno, još od najranije dobi, knjigu približiti djetetu, te na taj način stvoriti kulturu čitanja, odnosno želju i naviku čitanja. Djeca koja ranije (svojevoljno ili uz pomoć odraslih) počinju čitati, ranije razvijaju svoje jezične sposobnosti/maštu, ali im se i fond riječi, vokabular znatno obogaćuje. Prije svega, djetetu je potrebno čitati bajke jer se upravo pomoću njih razvijaju mnoge sposobnosti. Ukoliko se želi, može se pažljivo biranim riječima, predložiti priča prepuna sadržaja primjerenog dječjoj dobi uz mnoštvo, poučnih, moralnih pouka. One pružaju djeci, prvi dodir sa književnošću, razvijajući tako ljubav prema knjizi, edukaciji, empatiji i suosjećanju, te sposobnosti prepričavanja poslušnog sadržaja. Najbolji period i doba djetetovog odrastanja za upoznavanje s bajkama, jeste period od četvrte godine, jer dijete tada počinje predočavati iskustva izvan svojih, pa mu je lakše spoznati karaktere likova, događaje i radnje, stvarajući sebi tako novi sadržaj sa svijetom mašte. Sadržaj bajki je jednostavan, slikovit, govori o dobroti, pozitivnim vrijednostima, moralnosti, zanimljivim, pojednostavljenim likovima i drugim interesantnim bićima i životinjama, a iz svake se može izvući pouka: "Likovi iz knjiga mogu biti uzori. Dijete koje je naučeno čitati, kao primjer poželjnih osobina može odabrati nekog knjiškog junaka, može se poistovjetiti s njime/njome i poželjeti ga/je u određenoj mjeri imitirati."²

Nakon bajki, dijete predškolske i školske dobi susreće se s „ozbiljnijom“ literaturom, kao što su školski udžbenici i lektire. U knjigama ovoga tipa nalaze se informacije edukativnog tipa koje imaju za cilj usvajanje određenih znanja kao i novih spoznaja. Čitanjem lektira, a kasnije i knjiga koje čitalac bira kao slobodnu literaturu ili literaturu za razonodu, prirodno i spontano usvajaju se različiti izrazi, širi se fond riječi i povećava sposobnost usmenog i pismenog izricanja vlastitih misli, te razvija drugačiji pogled na svijet kao i vlastiti svijet mašte koji omogućava bar privremeni bijeg od svakodnevnice.

S obzirom na to da današnje generacije odrastaju uz tehnologiju, te iskorištavaju svoja znanja, vještine i umijeće rukovanja, kako bi za što manje vremena došli do potrebnih informacija, pa to samim tim smanjuje potrebu za čitanjem, a samim time utječe i na kulturu čitanja. Međutim, za razliku od "brzog" dolaska do informacija, knjiga je izvor kojem se uvijek možemo vratiti, ponovo pročitati i pronaći informacije ili podatke koji su nam potrebni, a pored

¹ <http://documents.tips/documents/teorije-informacijskih-znanosti.html> pristupljeno 12.02.2018.

² <http://www.klokanica.hr/skolarci/slobodne-aktivnosti/15-razloga-zasto-bi-djeca-trebala-citati-knjige-1713#> pristupljeno 12.02.2018.

toga empatiju je lakše razviti uz knjigu nego uz razna tehnička pomagala koja, najčešće odvlače pažnju i dovode do bržeg zasićenja. U prilog tome Gabriel Zaid govori o razlikama između čitanja s novih medija i knjige: "Pri upotrebi novih medija, korisnik se mora prilagoditi brzini koju određuje uređaj. I "čitanje" je moguće samo pri jednoj brzini. Disk, vrpca ili film kojem mijenjamo brzinu više nisu razumljivi. Za razliku od njih knjigu je (u određenim granicama) moguće čitati brzinom koju određuju čitatelji, raspoloženje ili krajolik teksta ili okolnosti." (Zaid, 2005: 54)

"Neosporno je da mnoge definicije svode čitanje, kao treću kariku u sklopu što ga još čine knjiga i čitalac, samo na jedan aspekt ili jednu funkciju, poput one koja čitanje određuje kao "aktivnost na poimanju pročitnog teksta". Pri tome se često zaboravlja na društveno-kulturnu dimenziju čitanja koju Robert Escarpit naziva "činom komunikacije koji se ostvaruje posredstvom knjige". Drugim riječima, čitanje je akt komunikacije koji prenosi znanje i poruke što ga sadrže knjige, "premašujući i vremenske i prostorne granice, bitno doprinoseći povezivanju ljudi."³

Mediji i nekultura slušanja

Pored krize kulture čitanja, savremeno društvo (sigurno na balkanskim prostorima) nalazi se i u krizi slušanja. U vrijeme relativizacije ukusa, naša svakodnevica svela se na konzumaciju stvari, uređaja, hrane i tekstova koji se vrlo brzo šire i svugdje konzumiraju, a još brže se jedan sadržaj mijenja drugim, stoga svi ti faktori utiču da se sve manje i manje posvećuje pažnja pravim vrijednostima, kao što su pripovijedanje i izbor kvalitetne muzike.

Roditelji (prekomjerno) rade, shodno tome, imaju, nažalost, sve manje vremena, kreativnosti i volje za svoju djecu, pa dijete ima priliku konzumacije nekog od mnogobrojnih uređaja, ili se osjeća odbačeno, jer ga obično odgaja neko drugi, umjesto roditelja. Mnoge forme pisane literature, posebno bajke, ostavljaju neizbrisiv trag, sjećanje i asocijaciju na tople trenutke, iz djetinjstva, u roditeljskom zagrljaju, bezbrižno i povezano s maštanjem i najljepšem periodu čovjekovog života.

Danas, mnogi ljudi imaju utisak da ih sagovornik ne sluša dovoljno ili nimalo dok vode razgovor. Moderno je vrijeme, kada je izniklo toliko novih vidova i načina komunikacije, pomoću kojih nam je trebala ta ista komunikacija biti olakšana, imamo utisak da sve manje jedni druge čujemo, počevši od najbližih članova porodice. Brz tempo života, obaveze, stres i egzistencijalna nesigurnost dovode do toga da ljudi danas nemaju strpljenja ili volje slušati druge ljude, njihove misli nažalost brzo odlutaju, vode se obično instant razgovori u kojima često imaju potrebu ispričati priču ili osjećanja, a da svog sagovornika nimalo ne poslušaju, kako svjesno tako i nesvjesno. Postavlja se pitanje, čemu onda služi razgovor i da li uopšte više postoji?!

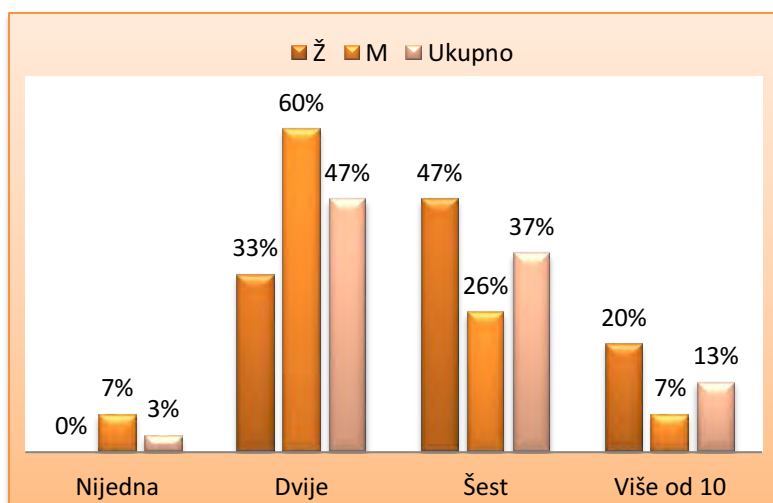
Nažalost, svi mi smo zaboravili šta znači AKTIVNO SLUŠATI drugu osobu u toku razgovora. Shodno tome, kvalitet komunikacije u velikoj mjeri zavisi od toga da li pažljivo slušamo jedni druge i doživljavamo li do dovoljne mjere drugu osobu, te shvatamo li o čemu ona priča. Svakako da je temelj dobrih ljudskih odnosa počevši od bliskih osoba, situacija u kojoj se u razgovoru sa dragom osobom usredsređeno sluša, bez prekidanja, nakon toga davajući iskren savjet, prikazujući mu utisak da je razumjela kako sadržaj, tako i upućena

³ http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm pristupljeno 13.02.2018.

osjećanja. To se zove aktivno slušanje i sposobnost koja nam govori i omogućava da znamo da li nas je onaj koji sluša dovoljno i jasno shvatio, a to je kako smo naveli, veoma bitna komponenta uspješne komunikacije. Na taj način ćemo omogućiti da i ona nas razume, sasluša i jednostavno - DA NAS ČUJE!

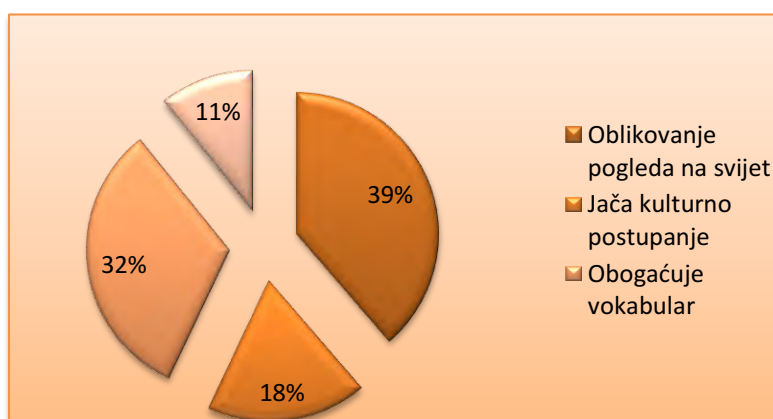
Kultura čitanja kod studenata

U svrhu ovoga rada, odrađena je anketa među studentima i studenticama II i III godine Odsjeka za kulturalne studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici. Anketa sadrži 2 pitanja, a svaki od njih nudi mogućnost izbora jednog od četiri ponuđena odgovora. Prvo pitanje odnosilo se na broj pročitanih knjiga u toku jednog semestra.



Grafikon 1: Prikaz distribucije broja ispitanika prema broju pročitanih knjiga u jednom semestru

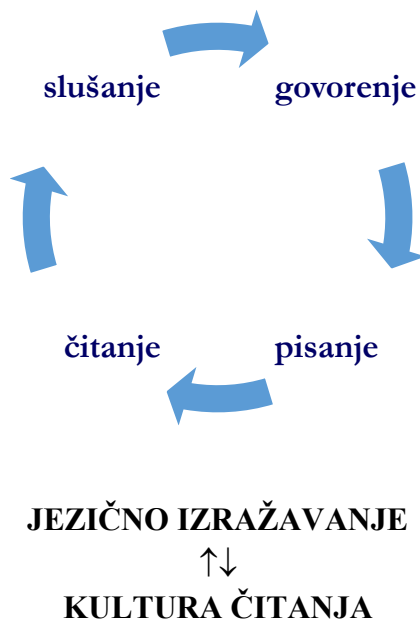
Drugo pitanje odnosilo se na to u čemu knjiga najviše pomaže: da li oblikovanju pogleda na svijet, jačanju kulturnog postupanja ili obogaćivanju vokabulara. Rezultati su sljedeći:



Grafikon 2: Prikaz distribucije broja ispitanika prema tome u čemu knjiga pomaže

Iz grafikona broj 1 uočljivo je da najveći broj studenata u toku jednog semestra pročita dvije knjige (60%), a najveći broj studentica pročita šest knjiga (47%) za vrijeme trajanja jednog semestra. Iz grafikona broj 2 vidljivo je da i studentima i studenticama knjiga pomaže u

oblikovanju pogleda na svijet (39%). Također, anketa je pokazala da veliki broj ispitanika smatra da knjiga značajno doprinosi i obogaćivanju vokabulara (32%).



Slika br. 1. Načini jezičkog izražavanja

Zaključak

Upravo zbog novih tehnoloških inovacija djeca su izgubila dodir s knjigama. Međutim, ona je još uvijek dominantan pisani izvor, oblik relaksacije i razonode, kojem se pribjegava kada poželimo pobjeći od stvarnosti i svakodnevnice.

„Knjiga je medij koji nam ne servira gotovu sliku, za razliku od televizije koja nam pruža kompletan vizualni doživljaj, pri čemu mašti ne ostaje puno praznog prostora za popunjavanje i zamišljanje. Za vrijeme čitanja mozak nužno stvara predodžbe o pročitanoj, riječima opisane likove i mjesta, pa čak i ponašanja i osjećaje, transformira u žive slike s oblicima i bojama i zvukovima; drugim riječima, za vrijeme čitanja mozak radi, a to što radi znači da uvijek bava, trenira svoje sposobnosti.“

Suština je svakako spoznati vrijednost knjige, kao i mnogobrojne negativne aspekte gledanja i slušanja sadržaja koji se plasira u medijima, pa je tako bit rada koncizno predložena u citatu Endrua Rosa: „Više vrijednih ideja se može naći i u najmanjoj knjižari nego u čitavoj historiji televizije.“

LITERATURA

1. Bettelmeim, Bruno; Smisao i značenje bajki, Nova knjiga, 1977.
2. De Certeau, Michel; *Invencija svakodnevnice*, Naklada MD, Zagreb, 2002.
3. <http://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-su-bajke-tako-zanimljive-znanosti/a-16234416> pristupljeno 9.2.2018.
4. <http://documents.tips/documents/teorije-informacijskih-znanosti.html> pristupljeno 12.02.2018.

5. <http://www.klokanica.hr/skolarci/slobodne-aktivnosti/15-razloga-zasto-bi-djeca-trebala-citati-knjige-1713#> pristupljeno 12.02.2018.
6. http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm pristupljeno 13.02.2018.

READING CULTURE AND LISTENING NON-CULTURE

Abstract

The development of new technologies took control over all generations. The culture of reading is lost and every individual in our society becomes sort of a „slave“ in the media (TV). Mass media are responsible for taking over all the things that belonged to cultural institutions. The lines between reality and imaginary is difficult to distinguish every child that's exposed to the effects of mass media, needs to decide in which reality he should believe. Unfortunately, the young ones are losing the habit for reading, which is the result for a lack of education and informing about the importance and all the benefits that reading brings, and that leads to a wrong choice of listening to all the modern contents that the media is presenting. Instead of „using“ the quality contents which have got educational and cultural value, nowadays by forming the individual's personality, many trivial contents are responsible. The goal is to show the things that we consume under the hypothesis that they are right choice of content (which is being listening or hearing) very important for nurturing kids.

Keywords: book, culture, media, society